

I N M E M O R I A M

SCIENTIFIC AND POLITICAL LEGACY OF IMMANUEL WALLERSTEIN (1930–2019)

Immanuel Wallerstein, worldwide renowned and influential sociologist and economic historian, interdisciplinary researcher of the emergence, functioning and structural crisis of the polarised world system of capitalist economy, as well as radical intellectual who closely related scientific analysis and political action of antisystemic movements, died on August 31 2019 when he was 88 years old.

Wallerstein himself offered to his readers bio-bibliographic data relevant for the better understanding of his scholarly and political trajectory in the introductory chapter of his book *Essential Wallerstein* (Wallerstein, 2000). Wallerstein testifies in it that he grew up in a politically conscious family that emigrated from Poland to US when Hitler came to power in Germany. From the high school years in New York he participated in political rallies against fascism and nazism long before the attack of the Japanese aviation on the USA military base in Pearl Harbour. He also experienced and read a lot about the split on the left between communists and social democrats. The social-democrats convinced Wallerstein about the faults of etatism and unprincipled swerving of the communist party line in USSR and on the international level, while the Communists convinced him that Social Democrats give incredibly weak opposition to capitalist nationalism, polarization and racism. He soon concluded that both parties were oriented principally on debates within pan-European world.

Wallerstein reports that ever since his high school years he had keen interest in the writings and anticolonial practice of Mahatma Gandhi. After receiving a master's degree at Coloma University in 1954 with a thesis on McCartysm, he decided not to make political processes in the USA his prime arena of intellectual quest. Already in 1952 he participated in youth congress in Dakar, Senegal. There he found himself amidst the turmoil of independence movements. He decided to make Africa the focus of his research interests and solidarity efforts. In 1955 he obtained a Ford Foundation African Fellowship which facilitated his research and writing of a dissertation comparing the Gold Coast (Ghana) and the Ivory Coast in terms of the role of voluntary associations in the rise of the nationalist

¹ vera.veritas@gmail.com

movements for independence from colonial rule. Twenty years he researched social and national movements in Africa before and after reaching independence and wrote two influential books, *Africa: The Politics of Independence* (Wallerstein, 1961), and *Africa: The Politics of Unity* (Wallerstein, 1967).

Research experience in Africa led him to the conclusion that the most important issue of the 20th century world was the struggle to eliminate the colonial and neocolonial control by the Western capital of the rest of the world. At the McGill University in Montreal Wallerstein continued inclusion of the finding of his studies in Africa that Eurocentrism, racism and polarisation are inherent to capitalist worldwide accumulation, into the theoretical and methodological framework of his major scholarly contribution to social sciences, historic world capitalist system analysis.

The first of four volumes in which Wallerstein exposes and implements the world system analysis of the capitalist world-economy and its superstructure of nation states of unequal political, social cultural and military power, focuses *Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century* (Wallerstein, 1974). The contents of the second volume, *mercantilism and the consolidation of the European world-economy, 1600-1750* (Wallerstein, 1980), Wallerstein explored at the State University of New York in Binghamton, where he founded the Fernand Braudel Center. In the third volume Wallerstein focused the second great expansion of the capitalist world-economy from 1730 to 1840 's (Wallerstein, 1989). The fourth volume in which Wallerstein researched the triumph of centrist liberalism from 1789 to 1914 (Wallerstein, 2011a), he wrote at Yale University where he resided as a senior research fellow from 2000 until his death, visiting as the invited lecturer numerous university centers in the entire world.

The main characteristics of Wallerstein's world system analysis is that it does not focus a particular country or society or ethnic group as a unit of analysis, as it was mostly the case in social sciences, but takes a historical social system as the unit of analysis. Wallerstein points out that we can not understand processes in particular society without situating that society within a world framework of modern capitalism.

Wallerstein argues that the world capitalist economy presents a single system interconnected by a worldwide unequal and spatially hierarchical division of labor in the center, semiperiphery and periphery of the system. The political superstructure of world capitalist economy system presents the hierarchy of nation states unequally capable to support the endless capital accumulation against the resistance of direct producers as well as against competing capitals attempting to impose the price structure according to their interests in domestic and the world market. In the center of the world capitalist economy are concentrated the higher level of capital intensity of production processes, higher level of wages of unqualified workers and higher percentage of employed who manage direct producers in the interest of capital, than it is the case in the semi-peripheral and peripheral zones. The hegemonic nation state disposing of the monopoly of productivity, strong army and cultural influence in the hierarchical interstate system in a given period, ensures relatively stable social conditions required for profit-making. United Dutch provinces played this role in the mid-17th century, the United Kingdom in the mid-19th century, United States in the mid-20th century, after the Second World War in the expansive phase of the Kondratiev economic cycle. World political right took advantage of the world-economic stagnation and the crisis of the political left since the 1970s to launch a

neoliberal globalisation counter-offensive, dismantling the welfare state limitations to capital accumulation. The precipitation of the US hegemony decline marked the military defeat in Vietnam in 1975 (Wallerstein, 2003).

Wallerstein analyses these medium term (50-60 years) cycles of expansion and stagnation of capital accumulation within the framework of the longterm structural crisis of capitalism (Wallerstein, 2011b). Causes of structural crisis include rising costs of production and falling rate of profits from selling products on the market. Profit seeking leaves productive investment and turns to financial speculation, fostering payment capable demand via indebtedness to banks in an unprecedented scale. The relative economic rise of Asia undermines further the capitalist system. It over-extends the distribution of surplus-value and rises production costs (personnel, inputs, taxes), thus reducing overall accumulation of profit for individual capitals as a secular trend, and not just cyclical one. Spaces into which capital can relocate production and externalize its production costs (lower wages, dumping toxic waste into public space) have been almost exhausted due to the universalisation of commodity production, deruralization of the world's workforce, depletion of unrenovable resources and rising costs of economic, political and cultural infrastructure maintenance. Taxation, namely, diminishes the payment capable demand of the population, on the one side, as well as the coefficient of the profitability on the other.

Wallerstein acknowledges his intellectual debt to Karl Marx and Latin American development of underdevelopment theorists, who all shared the premise that historical social systems are exploitative and pervaded by internal contradictions, while capitalism differs by the realization of the expropriated surplus value on the market. The exploitation gives birth to class, racial, national, ethnic and other antisystemic social movements for liberation. Among theoreticians he personally new, the most impact on modifying his line of argument according to Wallerstein had Frantz Fanon, black psychiatrist, the voice of the wretched and the oppressed of the earth in their claim for recognition and justice, who joined Algerian movement for independence; Fernand Braudel, economic historian who explored the social construction of the long term historical time and space in the Mediterranean region; Ilya Prigogine, physical chemist, who formulated the dissipative structure theory in the quest for knowledge in a world without certainty.

Wallerstein further elaborated his world system analysis through a fertile debate with similarly thinking researchers Samir Amin, Andre Gunder-Frank and Giovanni Arrighi. In cooperation with them he wrote in 1982, *Dynamics of Global Crisis* (Wallerstein, I, Amin S., Gunder-Frank, A, Arrighi, G., 1982). They all pointed out that the conjunction of the cyclical depression, the rise in costs of production and the extra pressure on the capitalist system of Chinese (and Asian) growth, induce reemergence of the antisystemic movements fighting against capitalist globalization and for the more just successor world system (Wallerstein, I, Amin S., Gunder-Frank, A, Arrighi, G., 1990).

The positivist critics of the world capitalist system as an historically specific, integrated, complex and contradictory whole, dispute it not on historical factual grounds, but on the grounds of epistemological omission of Wallerstein to formulate his research paradigm as a falsifiable proposition.

Wallerstein therefore paid great attention to the epistemological issues of the world system analysis in the attempt to forge new research tools for the analysis of the long-lasting and simultaneously changing structures of the world capitalist system. He described

the world-system analysis as a protest against neglected research and political issues and deceptive epistemologies. He primarily criticized the premises of nineteenth century social sciences, above all their disciplinary, methodological and epistemological boundaries based on the erroneous supposition that the economic, the political and the social cultural arenas of collective human action are autonomous and have separate historiographic and nomothetic „logics“ Wallerstein's main conclusion is that all social science must be simultaneously historic and systemic, conscious of its political assumptions and implications: *Unthinking Social Science-The Limits of Nineteenth Century Paradigms* (Wallerstein, 1991) and *The End of the World as We Know It. The Social Science for the Twenty-first Century* (Wallerstein, 1999) .

Structural crisis of capitalist world economy Wallerstein (2010) interprets as the opportunity for collective action of the new social movements in order to influence in this time of bifurcation, the direction of the system transformation. The outcome is unpredictable and depends on activity of antisystemic movements and counteractivity of world capital in the next 20 to 50 years. Wallerstein suggests engagement in both short term political activity which immediately diminishes the pain of the most oppressed part of the population, constructing alternative decommodified modes of ecologically sustainable production, on the one hand, as well as in reflection on longterm possibilities and organization of the struggle for the elimination of fundamental class, gender, race/ethnicity, religion and other polarizations inherent to capital accumulation.

Wallerstein connected quest for knowledge and for the orientation in everyday political practice also through analysis of current events in the light of their long term world systemic significance. In 500 commentaries he published twice monthly from 1998 to 2019 on the website of the University in Binghamton, Wallerstein applied world system analysis as a tool to explain and understand concrete events in concrete time and space, like elections and putsches around the world, wars, political and economic turmoils, struggle of conservative, liberal and radical social movements and ideologies, the ascent of Russia, India, China, Brazil and South Africa, situating them in the context of global structural crisis of modern capitalism.

One part of these commentaries Wallerstein dedicates to the analysis of the antisystemic movements gathered within the World Social Forum, open space for the exchange of experiences of resistance and for the common construction of alternatives to the world capitalist system. These new social movements according to Wallerstein are not concentrating their struggle against inequality of classes, races, gender, ethnic and religious minorities, native people, peasants without land and other victims of the world capitalist system, only on the seizing of state power and economic growth, like the old left had been doing since 1848 in the mostly unsuccessful attempt to transform the world within one country or group of countries. The new left movements orient their long term activity also on the struggle for civilizational transformation of the production of merchandises for profit into production of use values for “good life” and on building self-managing democratic political structures from the bottom up in numerous regions world-wide.

Already during their first gathering in Porto Alegre in 2001, more than 10000 activists in majority coming from the semi/periphery and periphery of the world capitalist system, formulated the programmatic slogan „The another world is necessary and possible“. This slogan is the expression of the rising worldwide protest against the slogan of the ideological representatives of the world capital that „there is no alternative (TINA)“ to free movement of

capital. The corporate and banking oligarchy namely repeated in numerous variations this neoliberal slogan since 1971, during its police protected meetings of the World Economic Forum in exclusive resort in Davos, Swiss. Porto Allegre is on the contrary the city in Brasil in which the mayor, member of the Workers Party headed by Luis Inacio de Silva (“Lula”), the first presidential candidate of native origin, in an attempt to diminish great social inequalities, introduced collective decision making of local population in managing of the communal budget.

The place of the gathering of the World Social Forum after three years in Porto Allegre moved to numerous places in Asia, Africa even in North America (Canada), confirming the world character of its anticapitalist „spirit“. This spirit reminded Wallerstein the most of the worldwide revolutionary rebellion of 1968 against US imperialist aggression in Vietnam and for the renewal of the founding principles of the socialist revolution. He experienced the rebellion in the tenth year of his teaching at Columbia university. It exerted important influence on his way of thinking and acting. It helped him in his own words to expunge from his thinking both the lingering illusion of liberalism and the rosy view of the antisystemic movements. He analyzed the importance of this experience in the book *University in Turmoil: The Politics of Change* (Wallerstein, 1969).

Wallerstein in his commentaries also addresses the main dilemmas of the World Social Forum, from its accesibility to the most oppressed in the world to the question of the horizontal and/or the vertical organisation of the various movements, needed for the coordination of their different struggle priorities when they pass from the defensive to the offensive stage of the struggle for the change of fundamental structure of the world capitalist system (Wallerstein, 2016).

The last of planned 500 commentaries can be considered as his intellectual and political testament to the future generations of researchers and activists: „I have indicated in the past that I thought the crucial struggle was a class struggle, using class in a very broadly defined sense. What those who will be alive in the future can do is to struggle with themselves so this change (of the world capitalist system in structural crisis) may be a real one...I think there is a 50-50 chance that we'll make it to transformatory change“ (Wallerstein, July 1 2019).

Вера А. Вратуша Жуњић¹
Универзитет у Београду, Филозофски факултет
Одељење за социологију
Београд (Србија)

IN MEMORIAM

НАУЧНО И ПОЛИТИЧКО ЗАВЕШТАЊЕ ИМАНУЕЛА ВОЛЕРСТИНА (1930-2019)

(Превод *In Extenso*)

Имануел Волерстин, широм света познат и утицајан социолог и економски историчар, интердисциплинарни истраживач настанка, функционисања и структуралне кризе поларизованог светског система капиталистичке привреде, као и радикални интелектуалац који је тесно повезивао научну анализу и политичко делање антисистемских покрета, умро је 31. августа 2019. када је имао 88 година.

Волерстин је сам понудио читаоцима био-библиографске податке релевантне за боље разумевање своје академске и политичке трајекторије у уводном поглављу за књигу *Есенцијални Волерстин* (Wallerstein, 2000). Волерстин у њему сведочи да је одрастао у политички свесној породици која је емигрирала из Пољске у САД када је Хитлер дошао на власт у Немачкој. Од средњошколских година у Њујорку он је учествовао на политичким скуповима против фашизма и нацизма далеко пре напада Јапана на војну базу САД у Перл Харбору. Такође је доживео и пуно читао о подели на левици између комуниста и социјалних демократа. Социјални демократи су убедили Волерстина у недостатке етатизма и у непринципијелно застрањивање партијске линије комуниста у СССР-у и на међународном плану, док су га комунисти убедили да социјални демократи пружају невероватно слаб отпор капиталистичком национализму, поларизацији и расизму. Он је ускоро закључио да су обе партије првенствено усредсређене на дебате у оквиру пан-европског света.

Волерстин извештава да је све од средње школе имао изражено интересовање за књиге и антиколонијалну праксу Махатма Гандија. Пошто је магистрирао на Колумбија Универзитету 1954. године са тезом о Макартизму, одлучио је да политика САД неће постати примарно поље његовог интелектуалног трагања. Већ 1952. године је учествовао на конгресу младих у Дакару, Сенегал. Ту се нашао усред превирања покрета за независност. Одлучио је да Африка постане фокус његових истраживачких интересовања и напора солидарисања. 1955. године је стекао Афричку стипендију Фордове фондације која је олакшала његово истраживање и писање дисертације у којој упоређују Златну обалу (Гана) и Обалу Слоноваче с обзиром на улогу добровољних удружења у успону националних покрета за независност од колонијалне власти. Двадесет година Волерстин је истраживао националне и социјалне покрете у Африци пре и после независности и написао две утицајне књиге,

---

¹ vera.veritas@gmail.com

Африка: Полиџика независности (Wallerstein, 1961), и *Африка: Полиџика јединствена* (Wallerstein, 1967).

Истраживачко искуство у Африци је навело Волерстина на закључак да најважније питање у свету 20 века јесте борба да се елиминише колонијална и неоколонијална контрола Западног света над остатком света. На МкГил универзитету у Монтреалу, Волерстин је наставио да укључује налаз својих студија у Африци да су Европоцентризам, расизам и поларизација инхерентни капиталистичкој акумулацији у светским размерама, у теоријски и методолошки оквир историјске анализе светског капиталистичког система, својег главног научног доприноса друштвеним наукама.

Први од четири тома у којима Волерстин излаже и примењује анализу светског система капиталистичке светске привреде са њеном надградњом националних држава неједнаке политичке, друштвено културне и војне моћи, фокусира капиталистичку пољопривреду и порекло европске светске привреде у шеснаестом веку (Wallerstein, 1974). Садржај другог тома, меркантилизам и консолидација европске светске привреде, 1600–1750 (Wallerstein, 1980), Волерстин је истражио на Државном универзитету Њујорка у Бингхамтону, где је основао Фернанд Бродел Центар. У трећем тому Волерстин се усредредио на другу велику експанзију капиталистичке светске привреде од 1730. до 1840-тих година (Wallerstein, 1989). Четврти том у којем је Волерстин истраживао тријумф центристичког либерализма од 1789. до 1914. године (Wallerstein, 2011a), написао је на Јеил универзитету, на којем је боравио као виши научни сарадник од 2000. године до смрти, посећујући као позвани предавач бројне универзитетске центре широм света.

Основна одлика Волерстинове анализе светског система је да се она не усредсређује на поједину земљу или друштво или етничку групу као на јединицу анализе, као што је то био углавном случај у друштвеним наукама, већ је узео историјски друштвени систем за јединицу анализе. Волерстин истиче да ми не можемо да разумемо процесе у одређеном друштву без смештања тог друштва у светски оквир модерног капитализма.

Волерстин аргументише да светска капиталистичка привреда представља јединствени систем међусобно повезан светском неједнаком и просторно хијерархијском поделом рада у центру, полупериферији и периферији система. Политичку надградњу светске капиталистичке привреде представља хијерархија националних држава неједнако способних да подржавају бесконачну акумулацију капитала против отпора непосредних произвођача као и против конкуришућих капитала који настоје да наметну структуру цена у складу са властитим интересима на домаћем и светском тржишту. У центру светске капиталистичке привреде су концентрисани виши ниво капиталне интензивности производних процеса, виши ниво најамнина неквалификованих радника и виши проценат запослених који управљају непосредним произвођачима у интересу капитала, него што је то случај у полу-периферним и периферним зонама. Хегемонска национална држава која располаже монополом продуктивности, снажном армијом и културним утицајем у хијерархијском међудржавном систему, обезбеђује у датом периоду релативно стабилне друштвене услове за остваривање профита. Уједињене низоземске провинције су играле ову улогу средином 17. века, Уједињено краљевство средином 19-ог века, а Сједињене државе средином 20-ог века, након Другог светског рата, у експанзивној

фази Кондратијевљевог економског циклуса. Светска десница је искористила светску економску стагнацију и кризу старе левице 1970-тих година, да предузме контраофанзиву неолибералне глобализације, размонтирајући ограничења такозване државе благостања акумулацији капитала. Убрзање опадања хегемоније САД, обележио је војни пораз у Вијетнаму 1975 (Wallerstein, 2003).

Волерстин анализира ове средњорочне (50-60 година) циклусе експанзије и стагнације акумулације капитала у контексту дугорочне структуралне кризе капитализма као светског система (Wallerstein, 2011b). Узроци структуралне кризе укључују растуће трошкове производње и опадајуће стопе профита од продаје производа на тржишту. Трагање за профитом напушта производне инвестиције и окреће се финансијским спекулацијама, подстичући платно способну потражњу преко задуживања код банака без преседана. Релативни економски успон Азије даље подрива капиталистички светски систем. Он превише шири расподелу вишка вредности и подиже цене производње (особља, других инпута, такси), смањујући тиме општу акумулацију профита за појединачне капитале као секуларни тренд, а не само цикличан. Простори у које капитал може да премести производњу и екстернализује своје производне трошкове (ниске најамнине, истоваривање отровног отпада у јавни простор) готово да су исцрпљени услед универзализације робне производње и дерурализације светске радне снаге, претераног трошења необновивих извора и растућих цена одржавања привредне, друштвене и културне инфраструктуре кроз опорезивање. Опорезивање, наиме, смањује куповну моћ становништва, с једне стране, као и коефицијент профитабилности, с друге.

Волерстин потврђује свој интелектуални дуг Карлу Марксу и латиноамеричким теоретичарима развоја неразвоја, који су делили премису да су сви историјски системи изабљивачки и прожети унутрашњим противречностима, а да се капитализам одликује реализацијом експроприсаног вишка вредности на тржишту. Израбљивање порађа класне, расне, националне, етничке и друге антисистемске друштвене покрете за ослобођење. Међу теоретичарима које је лично познавао, највећи утицај на модификацију његове линије аргументације имали су према Волерстину: Франц Фанон, црни психијатар, глас проклетих и потлачених света у њиховом захтеву за признањем и правдом који се придружио алжирском покрету за независност; Фернанд Бродел, економски историчар који је истраживао друштвену конструкцију историјског времена и простора дугог трајања у региону Медитерана; Иља Пригожин, физички хемичар, који је формулисао теорију расипајуће структуре у потрази за знањем у свету без извесности.

Волерстин је даље разрађивао своју светску системску анализу током плодних дебата са слично мислећим истраживачима Самиром Амином, Андре Гундер-Франком и Ђовани Ариђијем. У сарадњи са њима је написао 1982. године књигу *Динамика глобалне кризе* (Wallerstein, I., Amin S., Gunder-Frank, A., Arrighi, G., 1982). Све четворо су указали да је истовременост цикличне депресије, пораста производних трошкова и додатног притиска на капиталистички систем Кинеског (и азијског) раста, подстичу поновну појаву антисистемских покрета против капиталистичке глобализације и за праведнији наредни светски систем (Wallerstein, I., Amin S., Gunder-Frank, A., Arrighi, G., 1990).

Позитивистички критичари анализе светског капиталистичког система као историјски специфичне, интегрисане, сложене и противречне целине, оспоравају је не на основу историјских чињеница, него на темељу епистемолошког пропуста да своју истраживачку парадигму формулише као оповргљиву пропозицију.

Волерстин је стога посветио велику пажњу епистемолошким питањима анализе светског система у настојању да створи нова истраживачка оруђа за анализу дугорочних и истовремено променљивих структура светског капиталистичког система. Он је описао анализу светског система као протест против занемарених истраживачких и политичких питања и обманујућих епистемологија. Он је пре свега критиковао премисе деветнаестовековних друштвених наука, нарочито њихове дисциплинарне, методолошке и епистемолошке границе утемељене на погрешној претпоставци да су домени економске, политичке и друштвено културне колективне људске делатности међусобно независне и да имају раздвојене историографске и номотетске „логике”. Волерстинов главни закључак је да целокупна друштвена наука треба да буде истовремено историјска и системска, свесна својих политичких претпоставки и импликација: *Преиспитување друштвене науке, Ограничења деветнаестовековних парадигми* (Wallerstein, 1991), *Крај света каквој познајемо, Друштвена наука за двадесет и први век* (Wallerstein, 1999).

Структуралну кризу капиталистичке светске привреде (Wallerstein, 2010) Волерстин тумачи као прилику за колективно деловање нових друштвених покрета да би утицали, у ово време прекретнице, на смер преобликовања система. Исход је непредвидљив и зависи од деловања антисистемских покрета и противделовања света капитала у наредних 20 до 50 година. Волерстин сугерише ангажовање како у краткорочној политичкој активности која непосредно умањује патње најпотлаченијих делова становништва, градећи алтернативне нетржишне начине еколошки одрживе производње, тако и у промишљању дугорочних могућности и организације борбе за укидање темељних класних, полних, расних, етничких и других поларизација инхерентних акумулацији капитала.

Волерстин је такође повезивао трагање за сазнањем и за оријентисањем у свакодневној политичкој пракси, анализирајући актуелне догађаје у светлу њиховог дугорочног светског системског значења. У 500 коментара које је објављивао два пута месечно, од 1998. до 2019. на интернет страници Универзитета у Бингхамтону, Волерстин је применио анализу светског система као оруђе за објашњење и разумевање конкретних догађаја у конкретном времену и простору, као што су то избори и пучеви широм света, ратови, политичка и економска превирања, борба конзервативних, либералних и радикалних друштвених покрета и идеологија, успон Русије, Кине, Индије, Бразила и Јужне Африке, ситуирајући их у контекст глобалне структуралне кризе модерног капитализма.

Један део ових коментара Волерстин посвећује анализи антисистемских покрета окупљених у оквиру Светског социјалног форума, отвореног простора за размену искустава отпора и за заједничку изградњу алтернатива светском капиталистичком систему. Нови друштвени покрети према Волерстину не усредсређују своју борбу против неједнакости класа, раса, родова, етничких и верских мањина, домородачких народа, сељака без земље и других жртава капиталистичког система само на освајање државне власти и на економски раст, као што је то чинила стара левица од 1848. годи-

не, у углавном неуспелом настојању да трансформише свет у једној земљи или групи земаља. Покрети нове левице усмеравају своју дугорочну делатност и на борбу за цивилизацијски преображај производње роба за профит у производњу употребних вредности за „добар живот” и изградњу самоуправних демократских политичких структура од дна према врху у бројним регионима широм света.

Већ током својег првог окупљања у Порто Алегреу, 2001. године, више од 10000 активиста већином с полупериферије и периферије светског капиталистичког система, формулисали су програмски слоган „Друкчији свет је неопходан и могућ“. То је била реакција на слоган идеолошких представника светског капитала „да нема алтернативе” слободном кретању капитала. Овај неолиберални слоган је наике корпоративна и банковна олигархија понављала у разним варијацијама од 1971. године, током својих полицијски заштићених сусрета Светског економског форума у ексклузивном зимовалишту у Давосу, Швајцарска. Порто Алегре је напротив град у Бразилу у којем је градоначелник члан Радничке партије на челу са Луисом Ињациом де Силвом (Лула), првим председничким кандидатом домородачког порекла, у покушају да смањи велике друштвене неједнакости, увео колективно одлучивање локалног становништва у управљању комуналним буџетом.

Након три године у Порто Алегру, место окупљања Светског социјалног форума је сваке године премештано у други град Азије, Африке, чак и Северне Америке (Канада), потврђујући светски карактер његовог антикапиталистичког „духа”. Тај дух је Волерстина највише подсетио на широм света распрострањену револуционарну побуну 1968. године против војне агресије САД у Вијетнаму и за обнову и реконфигурацију темељних принципа социјалистичке револуције. Он је искусио побуну у десетој години предавања на универзитету „Колумбија”. Ова побуна је извршила значајан утицај на његов начин мишљења и делања. Она му је помогла, према његовим речима, да избрише из својег мишљења последње остатке како илузија либерализма, тако и ружичастог погледа на антисистемске покрете. Значај овог искуства је анализирао у књизи *Универзитет и меџу: Политика промене* (Wallerstein, 1969).

Волерстин се у својим коментарима такође бави главним дилемама Светског друштвеног форума, од његове доступности најпотлаченијима на свету до питања хоризонталне и/или вертикалне организације покрета свих покрета, која је неопходна за координацију њихових различитих борбених приоритета када пређу из дефанзивне у офанзивну фазу борбе за промену темељне структуре светског капиталистичког система (Wallerstein, 2016).

Последњи од планираних 500 коментара може да се сматра његовим интелектуалним и политичким тестаментом будућим генерацијама истраживача и активиста: „Ја сам указао у прошлости да сматрам да је кључна борба класна борба, користећи израз класа у веома широко дефинисаном смислу. Оно што ће они који ће бити живи у будућности моћи да ураде је да се боре са собом тако да ова промена (светске капиталистичке привреде и међудржавног система) буде стварна... Сматрам да постоји 50% вероватноћа да ћемо успети да дођемо до трансформативне промене” (Wallerstein, July 1 2019).

REFERENCES/ ЛІТЕРАТУРА:

- Wallerstein, I. (1961). *Africa: The Politics of Independence*. New York: Wentage Books
- Wallerstein, I. (1967). *Africa: The Politics of Unity*. New York: Random Books
- Wallerstein, I. (1969). *University in Turmoil: The Politics of Change*. New York: Atheneum
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World Systyem. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York/London: Academic Press
- Wallerstein, I. (1980). *The Modern World Systyem Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600–1750*. New York: Academic Press
- Wallerstein, I. (1989). *The Modern World Systyem. Second Great Expansion of the Capitalist World-Economy, 1730–1840's*. San Diego: Academic Press
- Wallerstein, I. (1991). *Unthinking Social Science-The Limits of Nineteenth Century Paradigms*. Cambridge: Polity.
- Wallerstein, I. (1999). *The End of the World as We Knmow It. The Social Science for the Twenty-first Century*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Wallerstein, I. (2000). The Development of an Intellectual Position. In *The Essential Wallerstein*. New York: The New Press
- Wallerstein, I. (2003). *The Decline of American Power. The US in a Chaotic World*. New York: New Press
- Wallerstein I. (2011a). Structural Crises in the world system – where do we go from here. *New Left Rewiew*, March-April, <https://newleftreview.org/issues/II62/articles/immanuel-wallerstein-structural-crisis>
- Wallerstein, I. (2011b). *The Modern World Systyem. Centrist Liberalism Triumphant, 1789–1914*. Berkeley: University of California Press)
- Wallerstein, I. (2016). Commentary No. 436, November 1, 2016: “The World Social Forum Still Matters” <https://www.binghamton.edu/fbc/commentaries/archive-2016/436en.htm>
- Wallerstein, I. (2019). Commentary No. 500, July 1, 2019: “This is the end; this is the beginning” <https://www.binghamton.edu/fbc/commentaries/>
- Wallerstein I, Samir, A., Gunder-Frank, A., Ariggi, G. (1982). *Dynamics of Global Crisis*. London: Macmillan
- Wallerstein, I. Samir, A., Gunder-Frank, A., Ariggi, G. (1990). *Social Movements and the World-System*. New York: Monthly Review Press